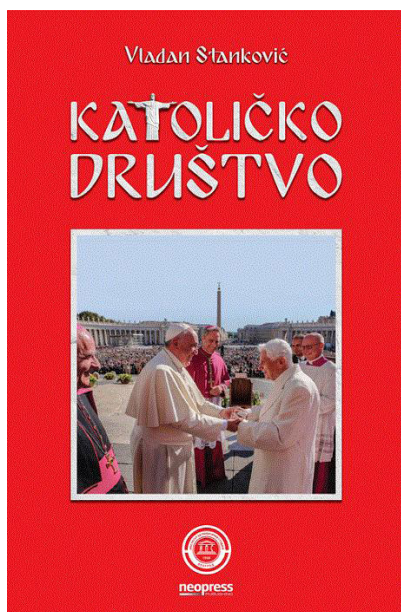

УДК 316.74:272(049.3)

DOI: <http://doi.org/10.22182/spm.6132018.17>

Јелена Миљковић Матић*
Институт за политичке студије,
Београд

КАТОЛИЧКО ДРУШТВО

Vladan Stanković, *Katoličko društvo: kultura, ustanove, razvoj, politika*, Biblioteka Religija i društvo, Knjiga 1, Neopress – Institut za političke studije, Beograd 2017, 410 str.

Књигом *Католичко друштво* њен аутор, др Владан Станковић, научни сарадник у Институту за политичке студије у Бео-

граду, наставио је објављивање резултата рада на свом пројекту, у оквиру кога осветљава однос између друштва и у њему доминантне религије. Станковић је ову планирану серију издања започео књигом *Православно друштво*, која је објављена 2014. године. У својој најновијој књизи, *Католичко друштво*, другој у серији, аутор прилази осветљавању теме из широког дисциплинарног фронта, састављеног од социологије религије, социологије развоја, политикологије религије, религиологије и економике религије.

Књигу *Католичко друштво* препоручили су за штампање др Драгољуб Ђорђевић, редовни професор социологије религије на Машинском факултету Универзитета у Нишу и др Љубиша Митровић, редовни професор емеритус социологије развоја на Филозофском факултету Универзитета у Нишу. Књига је потпуно и одговарајуће опремљена: како у садржају, од стране аутора, научним апаратом и логиком излагања; тако и пригодним графичким решењем корица које ликовним средствима подржава тему, те прегледним дизајном страница који омогућава лако праћење и снажажење у обимном тексту.

Бројне фусноте, њих нешто преко хиљаду и девет стотина, осим основних референци, доносе цитате тврдњи на које се

* Електронска адреса ауторке: jelena.miljkovic.matic@ips.ac.rs

аутор позива. На тај начин је Станковић читаоцу омогућио да на удобан начин, без потребе за сопственим ангажовањем у библиотекама, стекне општи увид у сваки релевантан текст. Читалац је добио ширу слику одмах ту, у књизи коју чита, а ипак без оптерећивања главног текста узредним подацима. Овакав однос према изворима показује ауторову умешност у списатељском економисању.

Читаво излагање садржаја књиге *Католичко друштво* аутор је поделио на седам одељака. Поред Увода и Закључка, то су још: 2. Култура, 3. Установе, 4. Друштвени односи, 5. Развој и 6. Политика. Ови једноставни наслови представљају, опет, као и фусноте, још једно излагање у сусрет читаоцу, удобно сусретање са иначе гломазним текстом и његовим сложеним садржајем. То јест, на овај начин је, још једном, аутор показао своју умешност у промишљању вештине писања.

У Уводу, како и приличи, Владан Станковић наговештава о чему ће писати. Ако напоменемо да се Увод простире на 29 страна постаје јасно да је књигу *Католичко друштво* њен аутор осмислио пажљиво. У првом делу Увода он нас обавештава о својим намерама: „Ово је књига о друштвеним облицима католичке вере; још прецизније: друштвеним манифестацијама католичанства“, то јест о томе

„како изгледа једно идеално-типско католичко друштво“. Даље у Уводу аутор смешта католичанство у време и простор – у потпоглављу „Временско мапирање католичанства и католичка географија“. Овај одељак је пригодно опремљен мапама и графиконима, који подржавају Станковићево излагање на тему просторног и временског распрострањања католичанства. У овом потпоглављу сазнајемо да се аутор одлучио да се оријентише „само на она друштва у којима делује Латинска црква (тзв. „римокатолици“).“ Оваквим опредељењем својих истраживања Станковић је посредно показао своју сензитивност у погледу вероисповесних нијанси, то јест да сам припада хришћанству које се разликује не само од католичких него и прецизније од „латинских“, од оних која су оријентисана на Рим, на Ватикан, на папу, као на свој богословски центар. Јер, католичанством он, иначе, назива све вероисповести које нису православне или протестантске. Да је Владан Станковић којим случајем таоиста или хиндуиста он вероватно не би разумео ове нијансе у хришћанству. То је један од разлога због којих је књига *Католичко друштво* веома значајна: потичући из пера једног православаца она осветљава (римо)католичанство из угла довољно блиског да га разуме, а опет дистанцираног

толико да стоји на непристрасном становишту.

Из првог дела Увода сазнајемо, дакле, да је католичанство много шири емпиријски појам него што је апологетски досег Ватикана, то јест *римо*-католицизма. Због тога се Владан Станковић фокусирао само на то да опише „друштвене односе у већинским заједницама католика“, са нарочитим освртом на распрострањавање ових односа на политичку и економску сферу. Све остале информације се роје око овог језгра књиге Владана Станковића; док бројне друге области остају необухваћене књигом *Католичко друштво*, што је и разумљиво с обзиром на обим и сложеност теме која би се под тим насловом могла подразумевати.

Даље у Уводу, у потпоглављима „Истраживачки оквир“ и „Теоријско утемељење и методске поставке“, Владан Станковић нас обавештава о научним средствима помоћу којих је приступио истраживању. Ту можемо сазнати око којих концепата ће се градити књига – у тематском, предметном и појмовном смислу. На пример, ту се налазе елабориране дефиниције свих основних појмова око којих се конструише садржај књиге: хришћанства, католичанства, друштва, културе, развоја, установе, политике. Аутор је узео нематеријални аспект културе – идеје, вредности, нор-

ме, значења – који је назвао спиритуалистичком концепцијом у социологији, као оквир у коме ће оперисати различитим методима да би спознао утицај који један религијски систем остварује на сложени живот друштва.

Поглавље „Култура“, подељено на два дела, објашњава прво суштинске католичке концепте, из којих ниче карактеристичан поглед на свет – онострани и овоземаљски. Аутор је издвојио неколико богословских и етичких појмова, излучених из дела најзначајнијих католичких догматичара, Блаженог Августина и Томе Аквинског. Владан Станковић је као особене католичке концепције истакао „логизам“, „христоцентризам“ и „антрополошки песимизам“, а потом још „солидаризам“, „друштвени активизам“ и „друштвени функционализам“. Кроз ове појмове католичка црква изражава своје виђење стварности, како на Небу тако и на земљи. Даље у поглављу „Култура“, аутор посвећује посебну пажњу овоземаљском виду манифестовања „католичке сакралне културе“ у области „нормативног, политичког и економског“ израза, које и разматра до краја одељка.

Поглавље „Установе“ је најобимније у *Католичком друштву*, јер нам доноси структуру католичке цркве. Ту налазимо, прво, потпоглавље „Устројство католичке цркве“,

где су описани папа, кардинали, римска курија, конгрегације, папска већа, папски судови, уреди, папске комисије и „остала надлештва“. Посебно потпоглавље је добила инквизиција, да би у следећем аутор описао католичке монашке редове, укупно њих једанаест. Највише страна међу монашким редовима добила је чудновата организација *Opus Dei*, „нека врста симбиозе монашког реда, лаичког апостолата и личне прелатуре (све то помало, а опет ништа од тога потпуно посебно)“, као најприсутнија у данашњем свету јер интегрисана у модерно друштво.

Поглавље „Друштвени односи“ аутор је конципирао према економском тежишту око кога се граде односи: као феудални, који су фокусирани на земљу, са класичном индоевропском троделном структуром друштва које се, у основи, састоји од сељака, племића и духовника, то јест произвођача, ратника и молитеља Богу; те, као градски, који се граде око робе и личних интереса, дајући нове пресеке кроз друштво. Градови су, тако, амбијент који карактеришу интелектуалци, трговци, занатлије, индустријски произвођачи – фабриканти и радници. Све ове карактеристичне групе је Владан Станковић осмотрио са становишта католичких погледа на суштинске појмове и појаве везане уз друштвене

сталеже и класе. То су, на пример, рад, ратовање, новац или знање, те за њих карактеристичне делатности. Сместио их је Станковић, на крају, у сложени друштвени контекст одређених историјских периода.

Пето поглавље носи наслов „Развој“. У њему аутор посвећује пажњу оном аспекту друштвеног живота који најчешће представља мотор развоја једног друштва – економском аспекту стварности. Станковић наступа са становишта да је данас у католичким земљама доминантан економски модел настао у земљама са „протестантском културално-цивилизацијском матрицом“, што његово истраживање нужно окреће према прошлости, где очекује да нађе „обрисе једне аутентичне католичке економске политике“. Савременим економским појмовима он објашњава средњовековно друштво Западне Европе: његов однос према новцу, богатству, различитим начинима зарађивања, раду, производњи. Поред потпоглавља, дакле, које носи назив „Економска политика“, овде се налази и потпоглавље „Католичанство и савремени друштвени развој“ у коме аутор доноси своја сазнања о релацијама између католичке доктрине и цркве према модерним економским појавама. Читавих тридесет страна је посветио аутор анализи папских енциклика „од краја 19. века наовамо“, са

становишта односа цркве према актуелним друштвеним појавама и проблемима. Поглавље „Развој“ окончава Владан Станковић кратким потпоглављем „Католичка пословна етика“, које представља дериват претходног излагања и односи се на савремено друштво. Више о томе вероватно није било могуће рећи – сазнајући посредним путем, у условима доминације „протестантске културално-цивилизацијске матрице“.

Последње поглавље пре „Закључка“ носи наслов „Политика“. У њему нам аутор описује становишта с којих католицизам врши утицај на друштво, те путеве којима свој утицај остварује и циљеве које тежи да оствари. Посебну пажњу је Станковић посветио, у том смислу, монашким редовима, који су и настајали управо захваљујући различитим схватањима и тумачењима начина на који се богословска учења сусрећу са овоземаљским животом. Такође нам је аутор у овом поглављу предочио како изгледа сусрет католицизма са „великим идеологијама савременог доба“: либерализмом, национализмом, фашизмом, модернизмом/американизмом и марксизмом. Последња два потпоглавља се односе на учешћа папа у међународној политици, као и на геополитику Ватикана. Ове две иначе велике теме аутор је представио, овом приликом, у крат-

ко, уопштеним освртима, само назначујући велику научну област ватиканологије.

Владан Станковић је успео да одржи у свом *Католичком друштву* јасноћу мисли, која се огледа у јасноћи израза. Он води читаоца речима једноставним, колико је то могуће, кроз нимало једноставну тематику. Аутор је прилично добро изишао на крај са сажетим представљањем читаоцима католичких учења – како теолошких тако и друштвених погледа католичке цркве – иако је претерано сажимање ових тема ипак довело до тога да су поједине реченице обременене садржајем који би лако могао испунити више страна текста. *Католичко друштво* није, ипак, књига о католичкој теологији нити о католичкој цркви, него о друштву које трпи утицај католичких погледа на свет. А ради приближавања те теме православном читаоцу нужно је било упознати га са претходним основним знањима о католицизму. А да не би, даље, књига имала преко хиљаду страна, нужно је, опет, било сажети помоћне садржаје у најмања могућа литерарна паковања.

Као што је у својој првој књизи из ове серије, у *Православном друштву*, Владан Станковић показао своје лично православно опредељење у посвети књиге, тако је и овог пута, у *Католичком друштву*, посвета открила нешто о лич-

ним ауторовим ставовима и промишљањима. Књига је, наиме, посвећена „Сенима надбискупа барских, примаса Србије“. Оваквом посветом Станковић је приказао широко постављено схватање своје родне, српске нације, као народа у коме се остварује „контактна култура трију вера“ (Мило Ломпар). Јер, барски надбискупи, са својом титулом примаса Србије, документованом од 15. века – док су Османлије владали над српским народом и земљама, а Српска православна црква се борила за опстанак – представљали су аутохтони српски римокатолички клир. Они су, такође, показатељ пресецања које је вера учинила кроз етничко јединство народа, чега последице осећамо и данас. Па, ако је културом представљена етничка посебност, а вероисповест узмемо за део културе, онда се верском диференцијацијом успоставља и етничко уразноличавање у одређеној мери. Тако дотадашњи блиски сродници постају странци по вери, а дотадашњи странци по свему постају браћа по вери. А даље је све ствар избора: хоће ли се човек декларисати као Србин католик или као Хрват, а можда као Бокел, или као Црвени Хрват, или, пак, као Црногорац који пише латиницом свој црногорски језик и заговара самосталност Црногорске православне цркве. Или, још пре, хоће ли га надлежне структуре моћи

административно одредити овако или онако, што ће потом бранити институционалним насиљем. Ето, већ сама посвета којом је Владан Станковић започео своју књигу *Католичко друштво* покреће мноштво питања која се на српској етничкој територији постављају кроз читав период Новог века, дајући историјске одговоре који никада нису једнозначни и коначни. Ову посвету аутора књиге можемо схватити и као позив православно одређеним читаоцима – којих је већина у Србији, где се књига први пут објављује – да обрате пажњу на српску римокатоличку традицију, да је не занемарују и не презиру, да не би на тај начин кидали сродност са својом иноверном браћом и одрицали се великог дела културе и историје која се по свему осим по већинској вери може и треба да сматра српском културом и историјом. Јер, српско етничко име је вековима одавно било распрострањено далеко изван његових модерних националних граница.

Покушали смо да ишчитамо поруку коју је аутор *Католичког друштва* имао да пошаље читаоцу у своје лично име кроз посвету књиге – надахнут темом, али ипак изван њеног главног тока. Надамо се да нисмо само читали у посвету књиге сопствена размишљања – мада је читаочева пројекција на текст саставни део писаног саобраћања. У сваком

случају, *Католичко друштво* је књига вредна читања, јер доноси систематизована сазнања о вероисповести која је у многоме утицала на изглед данашњег света – не само у верском погледу, већ и у политичком и културном погледу. Католичанство је утицало и на историју оних друштава која су са њим долазила у близак контакт, као што је то случај са нашим, српским друштвом, коме и сам аутор књиге припада. *Католичко друштво* је књига која

може бити просветљујућа за читаоце који данас живе у Србији – земљи која већ двестотинак година покушава да се уклопи у политичке и културне стандарде Европе основане у великој мери на римокатолицизму, а која, ипак, о тим основама нема dostatних обавештења. Надамо се да ће књига Владана Станковића, *Католичко друштво*, наићи на добар пријем код српске читалачке публике, како у научној тако и у широј заједници.

